

Preissová Krejčí, Andrea; Kočí, Jana

Škola za války bez války : organizace školního vzdělávání a mimoškolních aktivit pro dětské válečné uprchlíky z Chorvatska na území České republiky

Porta Balkanica. 2024, vol. 15, iss. 1-2, pp. [14]-32

ISSN 1804-2449 (print); ISSN 2570-5946 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81515>

Access Date: 10. 03. 2025

Version: 20250220

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ŠKOLA ZA VÁLKY BEZ VÁLKY: ORGANIZACE ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ A MIMOŠKOLNÍCH AKTIVIT PRO DĚTSKÉ VÁLEČNÉ UPRCHLÍKY Z CHORVATSKA NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Andrea Preissová Krejčí
Jana Kočí

V roce 1991, kdy Slovinsko a Chorvatsko vyhlásilo nezávislost, začala válka, která neblaze ovlivnila také životy našich krajanů. Již v prvních dnech války, kdy bomby zasáhly Daruvar, byli mezi oběťmi Češi i jejich děti. Svaz Čechů a Slováků v Republice Chorvatsko hájil zájmy krajanů i na mezinárodní úrovni. V průběhu srpna 1991 byla ze Svazu rozeslána řada apelů k zastavení války a výzev o pomoc na adresy odpovědných lidí a institucí po celém světě, a to i na adresu tehdejšího prezidenta České a Slovenské Federativní Republiky (dále ČSFR) Václava Havla (Janotová 1992: 14).

Dne 3. září 1991 se členové vládní delegace z České republiky (dále ČR) pod vedením Viktorie Hradské setkali v Daruvaru s představiteli Svazu Čechů a Slováků v Republice Chorvatsko, aby nabídli okamžitou pomoc, a sice že by všem Čechům z Chorvatska, pokud je to jejich přáním, umožnili a zabezpečili návrat do staré vlasti (Tomek 1991: 109). To však tehdejší předsedkyně Svazu Lenka Janotová rezolutně odmítla: „Naši lidé nemohou a nechtějí stát mimo současně dění, poněvadž se rozhodli pro demokracii a nemohou schvalovat terorismus a jeho metody v jakýchkoli podobách. [...] Naší vlastí je Chorvatsko, čímž se nikterak nezřkáme staré vlasti, a proto se obracíme o pomoc i k ČSFR. [...] Jsme ohroženi, bráníme se vším, co jsme v životě učinili. Nikdy jsme neohrožovali jiné národy. Chtěli bychom s nimi žít i dále společně.“¹

¹ Vidět, seznámit se, burcovat, pomoci. Delegace české vlády v Chorvatsku. *Jednota*, 7. 9. 1991, s. 4.

Vedení Svazu Čechů a Slováků pozměnilo nabídku pomoci ČR dopodoby evakuace dětí. Česká vláda obratem 8. září 1991 schválila přijetí dětí z ohrožených míst Daruvarska napříč národnostmi (chorvatské, maďarské, české, slovenské i srbské),² neboť pomoc byla určena dětem

² „V první skupině, která je v Seči, jelo sice nejvíce dětí, které chodí do české základní školy Komenského (a to nejen v Daruvaru, ale i Hor. Daruvaru, Lipovci, Dolanech, Sřežanech a Holubňáku), dále děti z Končenic, Brestova, Ivanova Sela. Zejména mezi středoškoláky bylo hodně příslušníků jiných národností. O druhé skupině máme přesnější údaje. Z 294 dětí, které jsou v Jánských Koupelích u Opavy je 192 české, 76 chorvatské, 19 srbské a 7 maďarské národnosti.“ Srov. Jen ať se nám šťastně vrátí. *Jednota*, 28. 9. 1991, s. 11. V souvislosti s tím dodejme, že s nabídkou pomoci následovala Českou republiku také Slovenská republika, která následně bez ohledu na národnost přijala asi 400 dětí z těch částí Chorvatska, kde byla nejvíce přítomna slovenská menšina. Srov. Bude-li třeba jako dosud a ještě lépe. *Jednota*, 14. 12. 1991, s. 15. „Pár dní po návštěvě české delegace přijela i slovenská v čele s panem Draveckým a vše se opakovalo.

z ohroženého Chorvatska bez ohledu na národnostní příslušnost, dokud se tamější válečná situace neuklidní (Kočí 2019). Kromě žádosti o umožnění pobytu dětí a mládeže v ČR, včetně řádné výuky, zásobování školními pomůckami, didaktickým materiálem, učebnicemi a literaturou, jakož i potravinami, pak Svaz Čechů a Slováků požádal český stát také o zdravotnický materiál a technické zařízení včetně vysílaček či videokamer.³ Termín evakuace byl stanoven na 13. září 1991. Kvůli velkému zájmu byl nejen navýšen počet autobusů, ale dohodnuty i další termíny transportů.

V průběhu září a října 1991 bylo ze západní Slavonie do tehdejší ČSFR před hrůzami války převezeno více než 1300 dětí a řada dalších se k hromadně evakuovaným skupinám přidala na území Čech a Moravy, neboť je sem již dříve jejich rodiče k příbuzným či známým odvezli.⁴ Tak bylo na 1500 dětí a matek s malými dětmi zachráněno a v bezpečí, než se válečná vichřice stáhla z blízkosti jejich domovů. Nejvíce dětí bylo v Seči – 356 a s nimi bylo patnáct učitelů. V Jánských Koupelích u Opavy bylo 321 dětí a patnáct učitelů, ve Stráži pod Ralskem 185 dětí, v Mariánských Lázních 156 dětí a sedm učitelů, ve Vranově nad Dyjí 112 dětí a dva učitelé, ve Zderazi 111 dětí a sedm učitelů

Nabídlí pomoc těm částem Chorvatska (kolem Našic, v Iloku, Josipovci), kde žije více Slováků, a sdělili, že mohou přijmout až 500 dětí s učiteli bez ohledu na národnost, zajistit pro ně ubytování a vyučování.“ Druhou domovinu nemáme. *Jednota*, 21. 12. 1991, s. 9.

³ *Archiv Svazu Čechů*, fond Kancelář Svazu Čechů 1991, 1/2, kart. A 22/2, I 201, 28, čj. 203/91, 1991.

⁴ Dobrat se konkrétního počtu dětí a jejich blízkých v jednotlivých rekreačních zařízeních, kde strávili několik měsíců, je obtížné, neboť číselné údaje v pramenech se rozcházejí. Pečlivě vedená dokumentace obsahující seznamy dětí, které byly evakuovány, a to včetně jejich národních identity a místa bydliště, směřovala ze Svazu Čechů a Slováků v Chorvatsku v Daruvaru na Generální konzulát České a Slovenské federativní republiky v Záhřebu, případně také na chorvatské ministerstvo zahraničí a krizový štáb města Daruvar. Dle nich se ve čtyřech transportech jednalo o 1) 269 osob, 2) 321 osob, 3) 327 osob a 4) 314 osob. Srov. *Archiv Svazu Čechů*, fond Kancelář Svazu Čechů 1991, 1/2, kart. A 22/2, I 201, 28, čj. 210/91, 214/91, 216/91, 222/91, 231/91, 1991.

a v Chlumu u Třeboně 80 dětí a pět učitelů (Pejić, Hnojčík 2011: 6–7).

V návaznosti na naše předešlé práce, které se věnovaly reflexi pozice české menšiny v Chorvatsku ve válečném konfliktu na počátku devadesátých let 20. století (Preissová Krejčí, Kočí 2020) a prožívání války v Chorvatsku jejími dětskými účastníky (Preissová Krejčí, Kočí 2022), je cílem předložené studie na základě studia archivních a tištěných pramenů uložených v archivu Svazu Čechů v Republice Chorvatsko (úřední korespondence), v archivu Novinově vydavatelské instituce Jednota (periodický tisk) a v archivu České základní školy J. A. Komenského v Daruvaru (deníky, soukromá korespondence) a na základě analýzy narativních rozhovorů s krajaný – s účastníky odsunu do České republiky – popsat organizaci života evakuovaných dětí v exilu, který byl tvořen školní výukou a volnočasovými aktivitami. Naše studie přiblíží, jak se evakuovaným dětem v exilu žilo, jak v těchto střediscích probíhala výuka a jak byl organizován volný čas dětí. Popíšeme reflexi školy v exilu z pohledu dětí a jejich učitelů.

Ač od nešťastných událostí uplynulo již více než třicet let, vzpomínky účastníků jsou stále živé, jak v dobovém tisku zachycuje výpověď Světlušky Prokopićové: „Zdalo se, že v té době se čas zastavil, že všechno válečné utrpení nikdy neskončí“ (Raisová 2011:3).

METODOLOGIE

Téma, které jsme si vybrali, není nepopsaným listem ani v české historiografii. Navazujeme na svou mnohaletou práci, kterou jsme zúročili v posledních letech zejména ve dvou studiích o záchraně dětí z Daruvarska za války o nezávislost Chorvatska (viz výše), ale rozšiřujeme také téma svých kolegů. Z nejnovějších studií, které popisují přítomnost českých krajanů v Chorvatsku, nás ovlivnily především práce Iva Bartečka (2017), s nímž jsme spolupracovali. Vzpomínky krajanů shromáždil také Michal Pavlásek (2018), který přemýšlel o politickém zázemí krajanů v Chorvatsku. Původní je také studie Jiřího Tůmy (2015), který jako jeden z prvních autorů problematizuje „domovinskou válku“ z krajané perspek-

tivy.⁵ A konečně s částí našich narátorů jsme se prvně setkali při shromažďování pramenů a informací k problematice českého menšinového školství, přičemž již při vzniku studie o českých školách v Chorvatsku nešlo přehlédnout etapu realizace výuky v dočasném exilu za „domovinské války“, jak krajané válku o nezávislost Chorvatska nazývají (Preissová Krejčí, Stanja Brdar, Kočí 2020).

Problematika dětí v roli uprchlíků je však mezioborová. Abychom mohli uskutečnit sběr rozhovorů mezi pamětníky s empatií a potřebným rozhledem, museli jsme svou perspektivu také mezioborově rozšířit. Vzhledem k zaměření naší studie na organizaci péče o dětské uprchlíky v dílčích pobytových zařízeních, včetně školních povinností, jakož i na osobní prožitky učitelů i dětí samotných, je nutné vzpomenout především studii Lubomíra Neničky (2022), který v tomto kontextu psal o péči o řecké a makedonské děti v Československu. Díky mezioborovému přístupu k problematice uprchlictví jsme převzali řadu cenných informací o složitém procesu integrace dětí uprchlíků i jejich životních osudech a psychickém i fyzickém zdraví ze zahraničních zdrojů. Cenné pro nás byly výsledky výzkumu Solvig Ekbladové (1993), která zaznamenala problémy spojené s adaptací dětí uprchlých ze zemí bývalé Jugoslávie ve švédském uprchlickém táboře. Upozornila na rizikové faktory, které mohou být spouštěčem duševních problémů dětí. Patří mezi ně kromě zkušenosti dětí s přímým násilím a apatické nebo labilní matky především dlouhá doba pobytu v exilu, projevy nezvladatelného strachu, deprese, stesk po domově a snížený zájem o školu. Se všemi těmito projevy jsme se v příbězích dočasně vysídlených

dětí setkali také my. Zaznamenali jsme i další ze závěrů autorky, a sice že pro tyto děti je velmi cenná sociální opora a rodina. Tato zjištění odpovídají rovněž tomu, co o vztazích vysídlených dětí bez doprovodu, což byli ve většině i naši narátoři, zachytily řecké kolegyně (Anagnostaki, Zaharia 2023), které zaznamenaly svědectví bývalých dětských uprchlíků během občanské války v Řecku (1944–1949). Z jejich analýzy vyplynulo, že citová vazba těchto dětí k rodičům byla narušena a obecně byla podkopána důvěra v rodinné vztahy, zatímco ve vztahové rovině se zdůraznila role vrstevníků.

Mezi výzkumy, které korespondovaly se svědectvími našich narátorů, patří také studie realizovaná Karen S. Myers-Bowmanovou, Kathleen Walkerovou a Judith A. Myers-Wallsovou (2005), v níž autorky dospívají k závěru, že děti, které zažily válku, si představují válku i mír odlišně od dětí, které ji nezažily. Jiný autorský kolektiv (Papageorgiou et al. 2000) krátce po ukončení války v Bosně zkoumal dětské uprchlíky v průběhu poskytované psychosociální podpory v severním Řecku. Bylo zjištěno, že téměř polovina zkoumaných dětí projevovala známky deprese (47 %) a řada z nich také úzkost (28 %). Autoři této studie se shodli na tom, že existuje významná souvislost mezi počtem válečných traumatických zážitků a psychopatologickými projevy dětí, včetně vytěsnění. O dlouhodobých následcích traumatických zážitků u dětí – vnitřně vysídlených v Srbsku – píše také C. Matsunaga, D. I. Ristic a M. Niregi (2007), kteří zdůrazňují, že obtíže způsobené válečným stresem se u vysídlených osob projevují dlouhodobě ve formě posttraumatické stresové poruchy, deprese a beznaděje, která ovlivňuje jejich sebevědomí a postoj k životním cílům, což jsou důležité faktory pro rozvoj osobnosti. Maďarský autor Árpád Baráth (2002) zkoumal životní podmínky dětí krátce po válce v Kosovu a dospěl k závěru, že děti z Prištiny a okolí mají stejné obtíže, jako měly děti v Sarajevu, projevující se na jejich psychickém i fyzickém zdraví, ale třeba také vysokou mírou poruch učení a chování.

S těmito východisky jsme vstupovali do problematiky pobytu dočasně vysídlených dětí

⁵ Termín domovinská válka není v české ani světové historiografii běžně používán, obvykle se hovoří o občanské válce nebo válce Chorvatska za nezávislost (Rychlík, Perencević 2007). Pojem domovinská válka je odvozen z oficiálního chorvatského označení válečného konfliktu jako *domovinski rat*, který je překládán jako vlastenecká válka. Ať už pod vlivem chorvatštiny nebo v důsledku užití archaického slova domovina jako synonyma vlasti však krajané do svého slovníku – mluveného i psaného – nepřejali termín vlastenecká, ale právě domovinská válka. Srov. Vlast čili domovina. Rozumíte česky? *Náš koutek*, č. 2, říjen 1991/92, roč. 57, s. 6.

bez doprovodu na území Česka za časů války Chorvatska o nezávislost.

Sběr pramenů, které nám tento příběh dovolí na základě jejich analýzy převyprávět, byl uskutečněn v krajaňských archivech (viz výše) a skrze hloubkové rozhovory s pamětníky sledované události zaznamenané v souladu s kvalitativní metodologií uplatňovanou v orální historii. Sběr dat, studium pramenů a průběžná analýza probíhaly v průběhu osmi let (2016–2023). Jelikož nám k analýze tak rozsáhlých textových souborů – mnoha ročníků týdeníku *Jednota* a jeho příloh, měsíčníku *Náš koutek* a *Dětský koutek*, ručně psaných kronik z pobytu dětí v Seči a Jánských Koupelích a dalších pramenů osobní povahy – nepostačovaly běžné historické metody, zvolily jsme výzkumné metody užívané v sociálních vědách, konkrétně kvalitativní analýzu dat.

Přistoupily jsme k textu (včetně přepsaných rozhovorů s pamětníky) etnografickou metodou, zaprvé jsme všechny prameny a výpovědi nahlédly jako celý záznam terénní zkušenosti a opakovaným čtením jsme odhalily významová vlákna předpokládaná i nová (Emerson, Fretz, Shaw 2011). Analýza sama vyvolávala potřebu prameny studovat opakovaně, což nás zároveň vracelo do krajaňských archivů

a do Daruvaru. Pochopily jsme, že historická metoda *ad fontes* úzce souvisí s přístupem etnografů a antropologů ke kvalitativní analýze. Umožnilo nám to také s pamětníky natáčet rozhovory opakovaně a získat si jejich důvěru. Postupovaly jsme tedy metodami historickými (studium a analýza pramenů), ale také metodami orální historie (zaznamenání a analýza rozhovorů s pamětníky). Příběh, který reprodukuje, vyhlíží jako autentické vyprávění, je však zakotven v pečlivé analýze dat a vyvěrá z metod kvalitativního výzkumu, konkrétně zakotvené teorie.

EVAKUACE DĚTÍ

Děti se bohužel v průběhu nejnovějších dějin častokrát dostaly do role uprchlíků a nemálo z nich našlo ochranu na území Československa, respektive České republiky. Dětsí uprchlíci z Chorvatska, kteří využili možnost dočasného azylu v ČSFR za časů války o chorvatskou nezávislost na počátku devadesátých let 20. století, byli jen jedni z mnoha skupin dětí, jimž byla nabídnuta pomoc. A přesto je jejich příběh jiný než ostatní. V převaze se jednalo o děti krajanů, žáky českých škol v Chorvatsku. Prameny, které zůstaly zachovány, jsou psány primárně v českém

1. První transport (archiv NVI Jednota)

2. Druhý transport
v září 1991 (archiv
NVI Jednota)

jazyce a rozhovory s bývalými uprchlíky mohly být rovněž vedeny v českém jazyce.

Česká republika poslala pro evakuované děti autobusy, přislíbila jim adekvátní ubytování, stravu i kapesné. Vyřízení všech úředních záležitostí a zorganizování odjezdu dětí, včetně za-

Mgr. Andrea Preissová Krejčí, Ph.D.,
(nar. 1977)

je odbornou asistentkou Ústavu veřejné správy a sociální politiky Slezské univerzity v Opavě. Dříve působila na Filozofické a Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, kde v minulosti vystudovala filozofii, historii a antropologii. Věnuje se výzkumu v oblasti menšin, menšinových politik a národní identity. Dlouhodobě spolupracuje se Svazem Čechů v Republice Chorvatsko. V současnosti publikuje o české menšině v Chorvatsku a o dopadech války na její dětské účastníky.

Mgr. Jana Kočí, Ph.D. (nar. 1989)

absolvovala doktorský studijní program České dějiny na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, v současnosti pracuje jako odborná asistentka na Ústavu pedagogických a psychologických věd Fakulty veřejných politik Slezské univerzity v Opavě. Zabývá se problematikou národní identity na příkladu chorvatských Čechů.

jištění hromadných pasů, pak bylo v režii krizového štábu Svazu Čechů a Slováků, České základní školy J. A. Komenského v Daruvaru a České mateřské školy Ferdy Mravence. Zásadní bylo také získání povolení k odjezdu dětí od krizového štábu města Daruvar a záštitu Ministerstva zahraničních věcí Republiky Chorvatsko. Ke zdárné koordinaci celé akce nesporně přispěla skutečnost, že předsedkyní Svazu a ředitelkou školy byla tatáž osoba – Lenka Janotová, která navíc záchranu dětí vyjednala s českou stranou. Zpráva o nabídce evakuace dětí byla oznámena ústně a prostřednictvím Rádia Daruvar. Hned první den přihlásili rodiče přes sto dětí, bylo proto dohodnuto navýšení počtu autobusů z jednoho na čtyři. V následujících dnech se však počet zájemců více než zdvojnásobil, bylo tedy nakonec žádáno o osm autobusů a současně byl vyjednan další transport (Daněk 1991/1992: 7). O přemístění dětí z válečné oblasti do Česka byl mezi krajany velký zájem, evakuace dětí dala rodičům jistotu, že jejich děti budou v bezpečí, že o ně nemusejí mít strach, protože nezůstávají samy doma v ohrožení, zatímco oni musí nadále chodit do zaměstnání, bránit město či odklízet válečné škody (Kočí 2019: 131–132).

První vlna dětí spolu s učiteli, těhotnými ženami či ženami s malými dětmi odjela z Daruvaru do Seče (okres Chrudim) osmi autobusy ministerstva vnitra ČR dne 13. září 1991 dopoledne. „Všechny autobusy byly

označeny červenými křížmi, československými značkami i vlajkami. [...] V autobusech na děti čekal lékař a zdravotní sestry, v každém dva řidiči. [...] Malí váleční uprchlíci dorazili do cíle po šestnácti hodinách cesty asi ve tři hodiny ráno, přesto je v Seči všichni očekávali, jak uvedl vedoucí výpravy Miroslav Bílek: „Přivítali nás teplým čajem a pomohli děti rozdělit, ubytovat, uložit ke spánku. Jsou tady všichni strašně milí, ochotní.“⁶ Výprava do Seče přivezla 287 žáků od šesti do osmnácti let, 3 malé děti a 23 dospělých, v Československu se připojilo dalších 8 dětí a 4 dospělí.⁷

Ve stejnou dobu již probíhaly přihlášky do druhé skupiny transportu, který se v Daruvaru 20. září 1991 odehrál dle stejného scénáře. „Obrázek stejný jako před týdnem, jen lidé jsou jiní. I když stejně nešťastní, dojatí, stejně uplakaní.“⁸ Osm autobusů a jeden kamion se zdravotními potřebami z ČR zaparkovaly v dopoledních hodinách před Svazem Čechů a Slováků v Daruvaru. Do Jánských Koupelí (okres Opava) odjela skupina početně srovnatelná s tou první, konkrétně se jednalo o 294 dětí a 27 dospělých⁹. Vedoucí výpravy byla Anna Vodvářková, která o pobytu dětí, učitelů, vychovatelů a maminek s dětmi v Jánských Koupelích od 21. září 1991 do 27. ledna 1992 vedla podrobný deník. Děti byly tentokrát ze širšího okolí – z Daruvaru, Dolan, Horního a Dolního Daruvaru, Lipovce, Majuru, Dolních Střežan, Šibovce, Holubňáku, Daruvarských Vinohradů, Končenic, Brestova, Dežanovce, Malé Maslenjače, Dolní Rášenice, Hrubečného Pole, Polan, Pakrace a také z Ivanova Sela. Poslední jmenovaná obec přitom byla následujícího dne zasažena útokem, při kterém bylo šest lidí zabito a mnoho dalších zraněno, několik těžce. Některé děti se v důsledku toho jen několik hodin po odjezdu do exilu staly částečnými sirotky.

Vzhledem k nekončícímu konfliktu nebylo myslitelné, aby se uprchlíci vrátili do Chorvatska v původně plánovaném termí-

nu. Naopak byly v první polovině října na základě zájmu ze strany rodičů zorganizovány ještě další dva transporty dětí do ČR. Za leteckého poplachu odjela 2. října 1991 z Daruvaru „při všeobecném zmatku a strachu se slzami v očích třetí výprava do Československa“ (Daněk 1991/1992: 8). V devíti autobusech bylo evakuováno dalších více než tři sta dětí.¹⁰ Jedna část výpravy vedená učitelem Frantou Heverochem, která čítala 156 osob, byla evakuována na deset dní do Špindlerova Mlýna (okres Trutnov) a následně přesunuta do Mariánských Lázní (okres Cheb), neboť „v době, kdy uprchlíci z Daruvarska do Čech přijeli, byly hotely v Mariánských Lázních ještě obsazeny hosty“. Druhá část výpravy odjela do Stráže pod Ralskem (okres Česká Lípa). Jednalo se o skupinu matek s dětmi v počtu 186. Vedením výpravy byla pověřena Mirjana Voborská.

Poslední etapa evakuace dětí a mládeže z Daruvarska se odehrála 10. října 1991 a odjíždělo se opět za poplachu. Kvůli válečné situaci tentokrát nedorazily české autobusy až do Daruvaru, ale zůstaly na hraničním přechodu v Gole, kam děti dopravily autobusy Čazmatransu. Výprava se pak rozdělila na tři části s různými cílovými stanicemi. První skupina uprchlíků odjela do Chlumu u Třeboně (okres Jindřichův Hradec). Úhrnem se jednalo o 82 dětí, s nimiž cestovaly 3 učitelky a 3 babičky. Vedoucí skupiny byla Jarmila Fiňková. Druhá část výpravy, která čítala 111 dětí a 6 učitelů, odjela pod vedením Josefa Kulhavého do střediska Agrovia v obci Zderaz (okres Chrudim).¹¹ Třetí skupina, tvořená převážně matkami s malými dětmi ve věku od dvou měsíců a asi 30 žáky základní školy napříč všemi ročníky, směřovala do zařízení Ptačí vrch ve Vranově nad Dyjí (okres Znojmo), celkem se jednalo o 112člennou skupinu.¹² Vedoucí skupiny byla Nada Ocvirková.¹³

⁶ Šťastně jsme přijeli, doufám, že se v Daruvaru nic nestalo. *Jednota*, 23. 9. 1991, s. 13.

⁷ Tamtéž.

⁸ Jen ať se nám šťastně vrátí, *Jednota*, 28. 9. 1991, s. 11.

⁹ Do Československa odjela i druhá skupina dětí z Daruvarska. *Jednota*, 30. 9. 1991, s. 12–13.

¹⁰ Třetí skupina našich dětí odjela do bezpečí míru. *Jednota*, 14. 10. 1991, s. 14; Třetí odjezd... Stráž pod Ralskem. *Jednota*, 19. 10. 1991.

¹¹ Středoškoláci z Daruvarska budou mít úplně vyučování. *Jednota*, 19. 10. 1991, s. 14.

¹² Tamtéž.

¹³ Zpráva z „Ptačího vrchu“. *Jednota*, 9. 11. 1991, s. 12.

Pobyt dětí, učitelů, vychovatelů a maminek s dětmi v Čechách a na Moravě začal s příchodem transportů do jednotlivých ubytovacích zařízení. Většina dětí přijela do ČR hromadnými transporty, do jednotlivých skupin však bylo zařazeno i dalších více než 150 dětí dopravených vlastní přepravou, neboť např. již byly dříve odvezeny rodiči k příbuzným či známým mimo válečnou zónu (Pejič, Hnojčík 2011: 6–7).

ŽIVOT V CIZINĚ

Ze všech míst, kde byly děti umístěny, nejsou dostupné prameny stejného rozsahu a obsahu. Záleželo velmi na vedoucích dětských skupin, co považovali za vhodné zachovat. K dispozici tak jsou deníky z pobytu zapsané vedoucími ze Seče u Chrudimi a Jánských Koupelí na Opavsku, tedy dvou největších dětských skupin. Ze Seče jsou zachovány i třídní knihy. Účetní dokumentace převládá u všech skupin. Dochovala se také korespondence, dopisy, které do středisek došly, převažují z Jánských Koupelí. Dochovaly se společné pasy dětí a tzv. „propustky“, když si dítě vyzvedla pověřená osoba nebo příbuzný. Z dobového tisku se dozvíme více podrobností než ze samotné pramenné matérie. Deník „Pobyt dětí z Daruvaru a okolí v Seči 14. září 1991–23. 1. 1992“ zapsal učitel Slávek Daněk. Deník „Pobyt dětí, učitelů, vychovatelů a maminek s dětmi v Jánských Koupelích od 21. září 1991 do 27. ledna 1992. roku“ zapsala vedoucí skupiny Anna Vodvářková.

Škola

Ubytování první skupiny dětí bylo zajištěno v „mezinárodním dětském rekreačním středisku Seč asi 30 km od Pardubic.“¹⁴ „13. 9. jsme sedali do autobusu a 16. 9. jsme začali s výukou.“¹⁵ Vedoucí skupin se v kooperaci s vyučujícími snažili, aby se děti co nejdříve zapojily do výuky. „Dávali nám různé úkoly, abychom nemysleli na to, co se děje doma.“¹⁶ První skupina dětí začala s výukou již třetí den po příjezdu do Čech. Tato výuka však byla určena pro děti ze základních škol.

¹⁴ Šťastně jsme přijeli, doufám, že se v Daruvaru nic nestalo. *Jednota*, 23. 9. 1991, s. 13.

¹⁵ Rozhovor s Romanou Rašetičovou, 15. 8. 2023.

¹⁶ Rozhovor s Jasmínkou Brkičovou Strejčkovou, 17. 8. 2023.

„...Nejdřív bylo třeba zorganizovat inter-nátní život. V praxi to znamená – starat se o sebe sám: včas jít na snídani, do školy... sám rozhodnout, zda si obléknout bundu nebo stačí svetr... včas dát vyprat prádlo... umýt se bez napomínání... Ale tohle všechno už dávno klapě, a když snad někde něco vážně, pomohou učitelky nebo starší kamarádi“ (Stráníková 1991/92: 3).

V Seči byly podle dochovaných svědectví nejlepší podmínky pro realizaci školní výuky.¹⁷ Bylo zde nejvíce učitelů a učitelský sbor se dle potřeby doplňoval, jak vysvětluje Jiřina Brkičová: „Nevěděla jsem, jestli tam mám zůstat nebo se s manželem vrátit zpátky, protože už vyučování fungovalo. Ani tam se mnou už nepočítali. Tak jsem volala ředitelce a ona rozhodla, že když chci zůstat, tak tam mám zůstat. Moje holky byly puberťačky, takže úplně neřešily, zda tam s nimi zůstanu, ale byly rády, že zůstávám. Byly si vědomé toho, že když tam zůstanu, tak aspoň jeden rodič zůstane na živu.“¹⁸

V Seči byla uprchlíkům k dispozici i škola, v areálu nechyběly ubytovny pro všechny děti i učitele a také zázemí jako prádelna, jídelna, koupelny atd. Proto bylo rozhodnuto, že právě zde bude realizována i výuka středoškoláků. V době jejich přesunu, který byl realizován až 29. 10., neboť se na něm museli shodnout zástupci české strany, pracovníci ministerstva práce a sociálních věcí a ministerstva školství za českou stranu a vedení Svazu Čechů a Slováků a vedoucí ze všech míst, kde byly děti tou dobou ubytovány, za chorvatskou stranu, již vyučování v základní škole v Seči běželo v normálních kolejích. Ve výuce pomáhali všichni přítomní učitelé a také tělocvikáři a vychovatelé z Čech, kteří děti nadchli pro veslování, pádlování, míčové hry aj. Za účelem realizace středoškolské výuky přijelo z Daruvaru 30. října dalších šest vyučujících (Daněk 1991/1992: 37). „V Seči pracuje téměř celá česká škola, ale chodí do ní i děti, které do české školy nikdy nechodily“ (Stráníková 1991/92: 3). Třídní knihy ze Seče ukazují, že nejčastěji mělo vyučování na

¹⁷ Středoškoláci z Daruvarska budou mít úplné vyučování. *Jednota*, 19. 10. 1991, s. 11.

¹⁸ Rozhovor s Jiřinou Brkičovou, 15. 8. 2023.

3. Děti v Jánských koupelích, oslava narozenin Ivana Šolce (archiv autorek a Ivana Šolce)

prvním stupni čtyři a na druhém stupni pět hodin. Důležité proto bylo zaplnit také volný čas dětí.

V Jánských Koupelích na Opavsku vyučování začalo 23. září 1991 a trvalo do 15. ledna 1992 (Vodvářková 1991/1992: 31). Žáci neměli k dispozici zázemí školní budovy, tak pro ně učitelé uzpůsobili pokoje v ubytovně tak, aby se v nich mohla odehrávat výuka dětí. „Dvanáct prvňáčků z Jánských Koupelí si asi na celý život zapamatuje, že se první písmenka naučilo znát v hotelovém pokoji u stolů, jaké bývají v hospodách (jen bez ubrusů), mezi kterými nezbylo ani tolik místa, aby mohli k tabuli. Jejich učitelka Světluška po nocích maluje obrázkovou abecedu a vypracovává cvičení z matematiky ve dvanácti exemplářích“ (Stráníková 1991/92: 3). Také mladší syn Světlušky Prokopičové začal ve školním roce 1991/1992 školní docházku v Jánských Koupelích. Dodnes vzpomíná na velmi těžké období, které zde prožívala – ze stresu jí dokonce začaly padat dosud zdravé zuby. Práce, která zahrnovala starost o děti 24 hodin denně po 7 dnů v týdnu, byla velmi fyzicky náročná: „Měli jsme společnou prádelnu, takže jednou za týden mohli vedoucí dětských skupin prát prádlo v prádelně, a tak každý vedoucí pro svou skupinu pral v daný den. Takže celý den jsem prala prádlo. Neměli

tam automatické pračky, měli jen poloautomatické a kád' na máchání. Od každého dítěte jsem brala špinavé prádlo. A tak jsem prala asi padesát praček za ten den a pak porůznu sušila na topení a podobně. Jak jsme to vydrželi, nechápu – však jsem taky hodně zhubla.“¹⁹ Dětská skupina, o kterou se starala, čítala na padesát dětí, a k tomu byla učitelkou první třídy, do níž chodilo 12 žáků, zvláště v prvních týdnech, kdy chyběly učebnice i jakékoli pomůcky, si vše pro výuku připravovala sama.

Původně bylo ve škole v Jánských Koupelích 162 žáků, učilo je osm třídních učitelů a čtyři učitelé odborných předmětů. Zároveň zde byla realizována výuka dětí v mateřské školce, kde bylo 24 dětí a staraly se o ně čtyři vychovatelky. „V hlavní budově v Zotavovně Mír byla upravená herna. Tam pracovala jedna skupina a druhou místnost jsme upravili z jednoho pokoje. Hodně hraček jsme dostali, používaných, ale i hodně nových... Školce byly dané také barvičky, skicáky, barevný papír a jedna kazeta dětských písní. Pro děti ze školky byl v okolí Zotavovny Mír prostor pro hry v přírodě a v době, když byl sníh, bylo jim k dispozici 12 saní, které používaly“ (Vodvářková 1991/1992: 30).

¹⁹ Rozhovor se Světluškou Prokopičovou, 16. 8. 2023.

Tato skupina dětí byla mnohem více propojena s regionem než ostatní skupiny, o jejich pobytu v lázních pravidelně informovala i místní média, především týdeník okresu Opava Naše Opavsko. Proto víme, že díky pomoci ZŠ na Šrámkově ulici v Opavě byla zorganizována sbírka, z níž se dětem nakoupily učební pomůcky, tabule, štětce, vodové barvy, zpěvníky, čítanky, české mluvnice, demonstrační abeceda pro prvňáčky a díky Okresní knihovně P. Bezruč v Opavě bylo uprchlíkům předáno 250 knih a zapůjčeny videokazety. Zájmové kroužky pro děti pak pomáhal organizovat Dům dětí a mládeže v Opavě.²⁰ Ale jak se dozvídáme z „kroniky“ o pobytu dětí, výborná byla od počátku především spolupráce s odborem školství v Opavě. Spolupracovali také se ZŠ v Oticke ulici a ZŠ v Englišově ulici v Opavě, se ZŠ v Melči, se ZŠ ve Vítkově aj. Protože v této skupině bylo mnoho předškoláků, pomohla jim MŠ v Budišově nad Budišovkou zapůjčením 12 malých židliček a 2 skříní na hračky. Vychovatelky z této školky často přicházely a pomáhaly s dětmi v Jánských Koupelích. „ZŠ na Šrámkově ulici v Opavě s ředitelem J. Malíčkem organizovala několik soutěží – dopravní, sportovní – dovolila našim dětem výuku jeden den v jejich škole, naše děti byly několikrát na návštěvě v této škole. Mezi nimi vznikla velká kamarádství. Děti z této školy chodily k nám do zotavovny Mír na návštěvu, několikrát,“ zaznamenala Anna Vodárková (1991/1992: 3–4).

Spolupráce s regionálními institucemi ovšem nebyla samozřejmá. O tom podává svědectví záznam z „kroniky“ ze Seče: „Všichni byli vůči nám velmi přívětiví a snažili se pomoci ve všem a v každé chvíli. Nikdo se na nás nekabonil a vždy byl ochoten odpovědět na každou naši otázku. I obyvatelé Seče nebyli výjimkou. Jediné, co mi připadá podivné, je to, že o nás neměli žádný zájem učitelé z české školy. Bylo k očekávání, že nás zavolají k nim na besedu, abychom se aspoň seznámili a promluvili si o všem, co nás anebo je zajímavé, ale nestalo se tak. Je pravdou,

že první týden navštívily sečské děti naše děti v pavilonu A a že přinesly nějaké dárky a hračky v doprovodu svých učitelek. Ale pak jako když utne, více jsme s nimi neměli žádných styků, jako bychom neexistovali. Když jsme já a Kliglová se Záměstným šli k ředitelce školy vypůjčit po jedné učebnici z dějepisu, zeměpisu, fyziky a chemie, abychom měli aspoň příručku pro učitele, ředitelka vyhověla našemu přání, ale přijala nás zcela chladně a úředně. Za vypůjčené jsme museli podepsat reversy!!“ (Daněk 1991/1992).

Učitelka Mirjana Varatová (1991: 15–16) napsala do krajského týdeníku v Daruvaru zprávu o pobytu v Jánských Koupelích, z níž můžeme vyčíst již zaběhlý školní i volnočasový program dětí před Vánoci 1991: „Budíme se v 7:30, snídáme v 8 hodin a potom začíná vyučování. Dopoledne jsou čtyři vyučovací hodiny (každá trvá 40 min.). Děti nižších tříd mají v 10:30 svačinu. Oběd je ve 12 hodin; maličké děti mají zvláštní stravu a ovoce dostávají všechny děti každodenně. Po obědě od 14 hodin probíhá ještě – podle potřeby – výuka z předmětů, jako jsou hudební výchova, zeměpis... Děti, které nejsou na této výuce, mají povinný odpočinek do 15 hodin. Jednou týdně je hodina plavání a náboženství. Každou středu k nám přicházejí odborní učitelé z Vítkova a vedou folklórní, výtvarný a modelářský kroužek. Právě v těchto skupinách se všichni nejlépe uvolní a baví.“ Jen starší děti – středoškoláci – neměli vyučování, pomáhali proto učitelům s menšími dětmi, protože mezi nimi byli i jejich sourozenci. Po cca měsíci pak odjeli do Seče, kde pro ně byla připravena výuka (Stráníková 1991/92: 3).

Také menší skupiny dětí měly zabezpečenu výuku. Ačkoliv někdy se to neobešlo bez komplikací: „Ve Stráži pod Ralskem se stala zajímavá náhoda: ze dvou učitelek ani jedna neumí ani slovo česky a ve výpravě mají dvě děti, které nerozumí ani slovo chorvatsky. Nešlo to jinak: děti chodí do místní české školy“ (Stráníková 1991/92: 3). Ostatní děti mají každý den dvouhodinové vyučování, menší děti chodí do školky (Bok 1991: 17).

O pobytu v Mariánských Lázních referovala v krajském tisku učitelka Ivanka Farkašová (1991: 12): „V Mariánských Lázních

²⁰ Pomoc utečencům z Daruvaru pokračuje. Děti dětem. *Naše Opavsko, týdeník okresu Opava*, 11. října 1991, roč. II., č. 41.

4. Volnočasové aktivity v Seči
(archiv Jitky Janota Doležal)

jsme od poloviny října (nejdřív jsme byli deset dnů ve Špindlerově Mlýně). Teď je víc učitelů, takže ve škole máme skoro všechny předměty: češtinu, chorvatštinu, zeměpis, dějepis, biologii, chemii, matematiku, angličtinu, němčinu, přírodovědu. První pomoc vyučují zdejší zdravotní sestry.“ Než byli středoškoláci z této skupiny přesunuti do Seče, chodili v Mariánských Lázních do zaměstnání (v textilním podniku Oděva, v dopravním podniku, v pekárnách či hotelech).

Z Vranova nad Dyjí zase píše do krajanského týdeníku učitelka Helena Borojevičová,²¹ děti zde chodí i do školky, starší děti mají školu, 1.–3. třída je spojená, další třídy mají především chorvatštinu, protože zde polovina dětí není českého původu, matematiku, fyziku a také češtinu. „Děti, které odjely do Vranova nad Dyjí, samy rozhodly, že se budou učit česky. Chtějí tak aspoň trochu dát

najevo svou vděčnost za to, jak se o ně v Československu starají. Paní učitelka Nada se učí s nimi, že zanedlouho bude i sama mluvit a psát jazykem své babičky“ (Stráníková 1991/92: 3). Výhodou Vranova byla blízkost Znojma a obcí Hostěradic, Míšovic a Jiřic, kde žili reemigranti z Chorvatska, z nichž byli mnozí i příbuznými malých uprchlíků.

Ve Zderazi v Proseče pak byly také děti, které česky neuměly. Přesto se česky začaly učit (Stráníková 1991/92: 3). Skupina dětí v Chlumu u Třeboně byla vedena jen třemi učitelkami, výuka zde byla odložena pro nedostatek učebních pomůcek a personálu, o této skupině se z archivních dokumentů mnoho nedozvíme.

Volnočasové aktivity

Dopoledne ve většině ubytoven pro malé uprchlíky probíhala výuka, odpoledne se pak pořádaly výlety do přírody, kulturní program nebo sportovní aktivity.

²¹ Zpráva z „Ptačího vrchu“. *Jednota*, 9. 11. 1991, s. 12.

Z kroniky ze Seče²² víme, že se zaplněním volného času dětí pomáhala řada kulturních, divadelních nebo hudebních těles, mezi nimi pražské Divadlo na Starém Městě, loutkové divadlo Matěje Kopeckého z Hradce Králové, „Divadýlko“ z Pardubic, žáci se také účastnili řady zájezdů: do Karlových Varů a Mariánských Lázní (30. října), do Kutné Hory (7. listopadu), do Hradce Králové (13. listopadu), do Prahy (15. listopadu nebo 12. prosince) a dalších. V Seči měli k dispozici také tělocvičnu a v jednotlivých budovách rekreačního zařízení byly klubovny, kde se jednou týdně konaly „veselice pro děti“ – diskotéky (Daněk 1991/1992: 36). Také z ostatních ubytoven se často pořádaly pro děti výlety a zájezdy do blízkého i vzdálenějšího okolí a využívaly se nabídky všech kulturních aktivit, které byly k dispozici. V případě Jánských Koupelí to byla např. návštěva Ostravy (20. prosince) nebo Olomouce (19. prosince), samozřejmě opakovaně Opavy, jejíž Slezské divadlo se hrálo zdarma pro uprchlíky dvě pohádková představení²³. Také děti z Mariánských Lázní byly v Praze (12. prosince), v Plzni, Karlových Varech, v Chebu nebo ve Františkových Lázních (Farkašová 1991: 12–13).

V Jánských Koupelích pomáhali s kulturním programem jak zástupci referátu sociálních věcí Okresního úřadu v Opavě a Odbor školství města Opavy, tak i lázeňská kulturní referentka Lenka Volfová a personál lázní. Zorganizovala se mimo jiné oslava Štědrého večera, Silvestra, Mikulášský program, ale také Památka zesnulých. Starší děti měly pravidelně o víkendech diskotéku, filmové večery byly téměř každý den (Vodvářková 1991/1992: 9). Z dochovaného programu z období vánočních svátků vyčteme, že v neděli bývala Mše svatá, a pokud bylo počasí příznivé, využíval se venkovní prostor lázní pro sáňkování, které bylo chorvatským dětem vzácné. Děti pravidelně využívaly bazén v areálu lázní. „Všechna města v okolí: Bu-

dišov, Vítkov, Opava... se zapojila do starosti o ty děti. Vzniklo tak i hodně přátelství. Zajišťovala se pro děti školní výuka, ale i odpolední program... Různá sdružení, okolní obce a města organizovali a pořádali pro děti různé akce, byli jsme např. v loutkovém divadle v Ostravě. Děti přijely v září, neměly zimní oblečení, konaly se sbírky, kupovalo se dětem zimní oblečení a obuv... Práce bylo hodně... Viděli jsme, že ty děti jsou samy, nikdo nehleděl na přesčasy...“²⁴

Také Štědrý den v Seči byl slavnostní, děti dostaly od různých organizací i soukromých osob hračky, oblečení, ovoce i cukroví. V každé z dvanácti kluboven měly vánoční stromeček.²⁵ Ale lidé pomáhali uprchlíkům nejen o Vánocích, ale bezprostředně od jejich příjezdu do ubytoven: „Chtěla bych moc poděkovat všem za jejich nevšední péči. [...] Přijeli jsme do prázdné školy, nebylo vybavení, chyběly učebnice, zimní oblečení. Lidé nám nosili fusaky, kočárky, hračky, psací pomůcky, dokonce i vaničky, kde bychom naše nejmenší mohli vykoupat. Také sportovní potřeby, obuv, automatické pračky, elektro-techniku“ (Motyčka 1991).

Pro představu donací, které uprchlíci obdrželi v průběhu svého pobytu v Česku, uvádíme dílčí zápis jejich evidence: „Během čtyř měsíců přišlo na adresu Zotavovny Mír v Jánských Koupelích téměř tisíc dopisů, v kterých občané celého Československa vyjádřili účast s dětmi, které se octly v těžké situaci, a nabídli pomoc. Poštovní kombík přivezl za tu dobu 650 balíků (průměrně 5 denně, rekordní byly dny před Vánocemi, kdy jen v jednom dnu přišlo 230 balíků) s knihami, šatstvem, hračkami. Jednotlivci a různé organizace i podniky věnovali dětem v Jánských Koupelích na přilepšenou úhrnem 45.863 koruny! (Z této částky byly například dětem zakoupeny školní tašky...)“ (Lacinová 1992: 15).

„Prezentovali nám to tak, že jedeme na dva týdny na výlet do Československa. A pak,

²² Z kroniky, kterou vede pan učitel Daněk, *Jednota* 14. 12. 1991, s. 12–13.

²³ Pomoc utečencům z Daruvaru pokračuje. Děti dětem. *Naše Opavsko, týdeník okresu Opava*, 11. října 1991, roč. II., č. 41.

²⁴ Rozhovor s Lenkou Laličovou, roz. Volfovou, 18. 6. 2021.

²⁵ *Páteční deník*, 27. 12. 1991, roč. 1, č. 149, s. 2. Založeno In: Vodvářková 1991/1992.

když jsme přijeli do Jánských Koupelí, tak jsme neustále byli v nějaké činnosti, škola a po ní další aktivity, výlety a zájmové kroužky, tak jsme ani na tu válku nestačili myslet,“ vzpomíná Táňa Novotná Golubičová,²⁶ která byla od září 1991 žákyní 7. třídy, když odjela se skupinou evakuovaných dětí do Jánských Koupelí na Opavsku.

Zajištění zdravotní péče

V Seči, kde od příjezdu středoškoláků bylo na 500 dětí, byla nepřetržitá zdravotní služba, včetně připraveného sanitního vozu. Působila zde lékařka Milena Daňková Radičová, která přijela s první skupinou dětí z Daruvaru, pomáhal jí dobrovolník, vysokoškolák z Daruvaru studující v Praze, Slavko Sohr, ale také další zdravotní personál z Čech (Motyčka 1991). Učitel Daněk (1991/1992: 16) do kroniky zaznamenal, že děti byly často nastydlé, měly angíny, ale také plané neštovice, ve středisku vypukla jejich epidemie.

Odlišná byla situace v kapacitně druhé největší ubytovně – v Jánských Koupelích. Ačkoliv také zde byl nepřetržitě přítomen zdravotní personál, jednalo se výhradně o zdravotní sestry, které působily v Opavě, Melči nebo Vítkově. Lékaři z Vítkova a Melče přijížděli třikrát týdně, jinak se za lékaři s malými pacienty jezdilo.²⁷ Z kroniky Anny Vodvářkové ale víme, že ani děti, ani dospělí nebyli nemocní často. „Byly nachlazené, měly angíny, bolesti zubů, tři děti měly vymknuté nohy, asi tři děti byly odvezené do nemocnice na vyšetření, měly symptomy zánětu slepého střeva, dospělí (tři) měli úrazy na sánkování a na procházkách s dětmi. Vážnějších úrazů nebylo“ (Vodvářková 1991/1992: 25–26).

Zdravotní péči zajišťovaly zdravotní sestry také v dalších místech pobytu dětí, ať již šlo o Mariánské Lázně (Farkašová 1991: 12–13) nebo o Vranov nad Dyjí (Roupec 1991: 12–13), kde děti - nejmladší uprchlíci s jedenácti maminkami - pobývaly v těsné blízkosti znojenského Dětského centra se stálou lékařskou péčí.

Spojení s domovem

Děti i učitelé vyhledávali spojení s domovem. Ve všech ubytovnách bylo telefonní spojení. Ovšem na to nebylo v Chorvatsku spolehnutí. Tak se v Seči i v Jánských Koupelích téměř neprodleně po příjezdu rozhodli zprovoznit radiostanici. Jelikož se na České škole J. A. Komenského v Daruvaru mnoho žáků sdružovalo v kroužku radioamatérů, uměli komunikovat pomocí radiokomunikace – vysílaček. „V jedné místnosti v hotelu máme instalovanou radiostanici a každý den ve 13 hodin Roman Res, žák osmé třídy české základní školy Komenského v Daruvaru, navazuje spojení s učitelem Vladimírem Varatem. Tak se dozvíme o všem, co se děje v našem kraji, v Chorvatsku,“ zapsala si Anna Vodvářková (1991/1992: 26).

„Byla to doba bez internetu, bez pravidelného telefonního spojení s Chorvatskem,“ vzpomíná Lenka Laličová, roz. Volfová, která působila v Jánských Koupelích jako programová referentka organizace sdružující rekreační zařízení Odborového svazu. „Asi nejtěžším okamžikem bylo, když děti v noci přijely a nám hned na druhý den ráno volali z ministerstva, že máme ve skupině děti, kterým včera zahynuli rodiče. A teď samozřejmě jsme nevěděli co dělat... Vedoucí skupiny Anička Vodvářková a učitelský sbor se rozhodli, že to dětem neřeknou, nevíte, jak děti budou reagovat, čekalo se, až přijedou jejich příbuzní, aby jim tu zprávu řekli...“²⁸

„Bylo samozřejmě hodně těžkých okamžiků,“ komentuje situaci vedoucí skupiny. „Naše skupina měla to neštěstí, že z Ivanova Sela byl jeden autobus dětí a my slyšeli ve zprávách, že byl útok na tu vesnici. Já jsem tam měla i rodiče, i bratra i sestru i jejich děti, vlastně všechny moje nejbližší. Až za den mi volal kolega z vedlejší vesnice a nadiktoval mi, kdo byl zraněn a kdo zahynul, bylo tam dost rodičů – otců dětí, co byli s náma.“²⁹ Situace vyžadovala psychologický přístup, díky Odboru školství v Opavě získali konzultační pomoc psychologa jak vyučující, tak děti, ač

²⁶ Rozhovor s Táňou Novotnou Golubičovou, 14. 8. 2023.

²⁷ Středoškoláci z Daruvarska budou mít úplné vyučování, *Jednota* 19. 10. 1991, s. 11.

²⁸ Rozhovor s Lenkou Laličovou, roz. Volfovou, 18. 6. 2021.

²⁹ Rozhovor s Annou Vodvářkovou, 19. 4. 2019.

bylo nabídnuto, „že bude přicházet každé úterý, mezitím se ukázalo, že to není potřebné“ (Vodvářková 1991/1992: 26).

Smutné vzpomínky vážíci se k těmto událostem uvádí jinak poklidný pobyt v Jánských Koupelích do reálnějších kontur: „Jednomu chlapci, to nikdy nezapomenu, otec pracoval na poště, a slíbil mu, že mu bude často volat. Chlapec za mnou přišel a ptal se, proč mu ten jeho táta nevolá a že mu slíbil, že mu bude každý den volat,“ vzpomíná učitelka Vodvářková. „Potom jedno děvče, asi osmá třída, se stavělo k oknu večer, tam byla velká okna, a dívalo se na hvězdy. Přišla jsem za ní a ptám se, co se děje, a říká mi, můj táta, on mi nikdo nevolá a já si myslím, že zahynul nebo že je zraněný. A já jí to musela rozmlouvat. A utěšit ji a při tom jsem věděla, že to je tak, jak ona říká. Její táta byl mrtvý.“³⁰

Pro uklidnění situace byly organizovány hromadné návštěvy rodičů, ale rodiče a příbuzní přijížděli i neočekávaně, nepomohly ani apely v krajanském tisku: „Často nás voláte. Jsme rádi, i když někteří rodiče zapomínají, že by se měly dětem říkat jenom zprávy, které je potěší a uklidní, a ne je rozrušovat, aby potom brečely a dospělí je museli konejšit. I návštěvy jsou četné. Prosíme vás, ohlaste ve škole, že za námi jedete, možná že něco potřebujeme přivést,“ píše kolektiv dětí, školáků, středoškoláků a dospělých krajanů z Jánských Koupelí do krajanského týdeníku *Jednota*³¹. Do Jánských Koupelí přijely tři organizované autobusy rodičů z Daruvaru: 2. listopadu 1991, 16. prosince 1991 a 20. prosince 1991. Do Seče přijeli první rodiče už po týdnu. 27. a 28. září přijelo v sedmi autech 25 osob. 5. října pak přijelo patnáct aut s rodiči. 25. října přijely dva autobusy s rodiči, tedy asi 80 osob. Stejně početná návštěva se opakovala 29. listopadu. 6. prosince přijely tři autobusy s rodiči, tedy více než 120 osob, a konečně 12. prosince přijel jeden autobus (Daněk 1991/1992). Rodiče přijížděli i do dalších ubytovacích zařízení, nicméně v těchto, kde bylo nejvíce dětí, byl

pro rodiče přizpůsoben také program, včetně možnosti ubytování, a dokonce se rodiče mohli účastnit rodičovské schůze ve škole nebo pohovořit s učiteli o chování i prospěchu dětí. Ředitel středoškolského centra v Seči Antun Marjanović si vyžádal zvláštní rodičovskou schůzi 600 km od domova, aby uklidnil situaci mezi středoškoláky, z nichž někteří měli problémové chování.³²

Ačkoliv návštěvy rodičů byly vždy přijímány jako radostné události a očekávaly je jak děti, tak jejich učitelé, neboť s sebou přiváželi učebnice, krajanské časopisy týdeník *Jednota* i dětský časopis *Náš koutek* a často darem i knihy a video či audio kazety, měly i stinné stránky³³. „V sobotu jsme měli v Jánských Koupelích rodičovskou schůzku a na večer děti připravily kratší program a následovalo disco. Neděle byla smutná, protože nastalo loučení“ (Resová 1992: 13).

Emoce

Prožitky z dětství zakořenily ve vzpomínkách přeživších dětských uprchlíků dodnes. Naši vypravěči se s obdobím, kdy byli odkázáni jen sami na sebe, jak situaci popisují, vypořádali po svém. Pokud bychom měli pojmenovat kategorie emocí, které vyvstaly z vyprávění, jsou to: zklamání, smutek, stesk, zoufalství, ale samozřejmě také radost a vděčnost. První, co prolíná vyprávěním, je zklamání, protože byli v Čechách déle, než bylo plánováno: „My si jako děti nebyli vědomi, kam jdeme nebo že tam jdeme na tak dlouho.“³⁴ Na tak dlouhé odloučení nebyli připraveni: „Tedy zvlášť na začátku to bylo jako výlet.“³⁵ Postupně rozklíčovali, že to výlet není: „Ale my jsme to nevěděli a stále čekali... Jako příští týden pojedeme domů a pak další týden a pak už to nebylo ani za další týden, ale jako pak už to není zábava.“³⁶

Ve výpovědích se opakuje prožívaná časová dimenze daných událostí. Dětem se zdálo,

³⁰ Rozhovor s Annou Vodvářkovou, 19. 4. 2019.

³¹ Milé mámy, tátové, babičky, dědečkové, tetičky, strýčkové, sousedé, známi. Jánské Koupele, říjen 1991. *Jednota*, 19. 10. 1991, s. 12–13.

³² Ředitel Antun Marjanović promluvil rodičům i žákům do duše. *Jednota*, 7. 12. 1991, s. 15.

³³ Rodiče navštívili děti v Seči. *Jednota*, 7. 12. 1991, s. 15.

³⁴ Rozhovor s Vladimírem Bílkem, 15. 8. 2023.

³⁵ Rozhovor s Jasmínkou Brkičovou Strejčkovou, 17. 8. 2023.

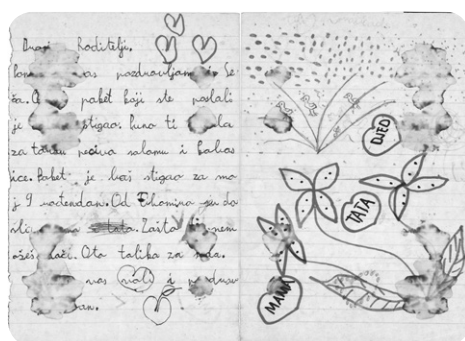
³⁶ Rozhovor s Táňou Novotnou Golubičovou, 14. 8. 2023.

5. Návštěva bratra v Seči (archiv Jitky Janota Doležal)

že v exilu nejsou čtyři měsíce, ale celé roky: „Jako bychom se víc nikdy neměli vrátit.“³⁷ Dnes jsou bývalí dětští uprchlíci často již rodiči dětí, které jsou ve věku, v němž oni odjížděli do exilu. Táňa Novotná Golubičová si až s odstupem času uvědomila, „jak to bylo těžké těm rodičům, že nám teď zamávají, a jako předpokládám, že většina z nich si myslela, že se loučí navždy. Protože tak je to ve válce.“³⁸ Opakuje se také svědectví o tom, že na leccos člověk v průběhu času přivykne, „otupí“, jinak řečeno: „Když projde nějaký čas, tak se s tím prostě naučíš žít.“³⁹

Další pamětníci při vyprávění o prožitých událostech reflektují, že jim bylo dětství válkou přetrženo. „Pro sebe si ujasňuji, co je to dětství, protože si uvědomuju, že mám život tou válkou docela rozpůlený,“ vzpomíná Helena Stráníková.⁴⁰ „Jako by mi ukradli mládí,“ vzpomíná také Jasmínka Brkičová Strejčková. „Když jsme se vrátili, tak pak byla ta policejní hodina, kdy se nesmělo večer chodit městem a navečír se jako děti

6. Dopis z Jánských koupelí domů, s kapkami slz. (archiv autorek a Ivana Šolce)

stýkat, byla cítit ta nevráživost mezi Chorvaty a Srby a cítili jsme ji i roky potom.“⁴¹

Ve vzpomínkách ale hodnotí pobyt v rekreačních zařízeních ve většině jako příjemný: „Myslím, že nám, jako dětem, bylo v Seči hezky.“⁴² Oceňují, že dny byly naplněny takovým množstvím aktivit – v duchu „když se učíš, tak nepřemýšlíš“⁴³ – že na smutek a stesk po domově a blízkých alespoň přes den nebyl čas. „Celkově na to období v Seči nevzpomínám nijak negativně.“⁴⁴

³⁷ Rozhovor s Jasmínkou Brkičovou Strejčkovou, 17. 8. 2023.

³⁸ Rozhovor s Táňou Novotnou Golubičovou, 14. 8. 2023.

³⁹ Rozhovor s Vladimírem Bílkem, 15. 8. 2023.

⁴⁰ Rozhovor s Helenou Stráníkovou, 16. 8. 2016.

⁴¹ Rozhovor s Jasmínkou Brkičovou Strejčkovou, 17. 8. 2023.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Rozhovor s Helenou Stráníkovou, 16. 8. 2016.

Vzpomínky a stesk přicházely až ve chvílích volna, večer, nebo když zavolali rodiče z domova. Nejtíž dětem bylo, když je na krátko navštívili rodiče a ony se s nimi pak opět musely rozloučit. Loučení samozřejmě provázely slzy: „Jednou tam za mnou přijeli na návštěvu rodiče, a když pak odjeli, tak jsem se tak rozbrečela a brečela jsem asi dva dny v kuse. Jako bych musela za ty dva měsíce tam, co jsem to vše držela v sobě, ten strach o rodiče, kteří žili den co den ve válce, náhle všechno vyplakat,“ vzpomíná Táňa Novotná Golubičová. „Pak za mnou přišla paní učitelka, nikdy jí to nezapomenu, a řekla: pojď, příroda léčí, a vzala mě do lesa [...] a postupně jsem přestala plakat...“⁴⁵

Ivan Šolc, který bez rodičů oslavil v Seči deváté narozeniny, pamatuje důvody, proč za ním rodiče přijeli jen jednou: „Naši dělali na poště, pod nálety, při sirénách, prostě museli dělat.“ A také si je vědom, jaké měl štěstí, že když se vrátil domů, setkal se se všemi blízkými, protože „přišly taky děcka, která už svoje nenašly.“⁴⁶

Vzpomínkami prolínají pocity zoufalství z nedostatku informací, co se odehrává doma, zda jsou jejich blízcí v pořádku. „Cítila jsem úzkost a stesk, domů jsem se chtěla dostat za každou cenu. Zajímalo mne, co se to tam děje, vždyť já ještě pořád nic nevím“ (Štrumlová Tučková 2024). Starší děti pravidelně poslouchaly večerní zprávy z domova v rozhlase, „a jako ty zprávy byly hrozné. Doopravdy, jako měla jsem pocit, že tu nikdo víc v Chorvatsku nežije. Jako tu útok, tam útok... jako 200 bomb spadlo na Daruvar,“⁴⁷ neubrání se emocím při rozhovoru ani po třiatřiceti letech Táňa Novotná Golubičová. Také Vladimír Bílek, přiznává, že ač o pobytu v Seči nemůže říci nic špatného, přece jen si pamatuje, jak nelibě nesl, když nesměli říci před ostatními, ani kamarády, že někomu z nich tatínek nebo maminka padli ve válce, protože „nebylo na nás, abychom to řekli. Nebylo to jednoduchý.“⁴⁸

⁴⁵ Rozhovor s Táňou Novotnou Golubičovou, 14. 8. 2023.

⁴⁶ Rozhovor s Ivanem Šolcem, 16. 8. 2023.

⁴⁷ Rozhovor s Táňou Novotnou Golubičovou, 14. 8. 2023.

⁴⁸ Rozhovor s Vladimírem Bílkem, 15. 8. 2023.

Vzpomínky na návrat jsou spojeny s radostí, jak vzpomíná Ivan Šolc, dozvěděli se to nečekané a „jasně, že měli všichni radost,“⁴⁹ ale také s obavami z toho, co je doma čeká. Mnohým se obavy potvrdily. Anna Marie Štrumlová Tučková vzpomíná, že po válce se „lidé uzavřeli a pro jakoukoliv komunikaci neměli náladu“. Nic už nebylo jako dřív. „Nikomu se nechtělo zpívat, nehrálo se divadlo, každý žil svým uzavřeným životem, mlčel a chodil do kostela“ (Štrumlová Tučková 2024).

Emoce v bývalých dětských uprchlících zůstávají, poji se se společnými prožitky vrsťevnické skupiny, poji se se sdílenými vzpomínkami, někteří už na to těžké období ani vzpomínat nechtějí, ale shodují se, že pro vděčnost k rodičům, kteří je svým rozhodnutím zachránili před kulminací válečných aktivit v kraji, a „kvůli těm lidem, kteří se tam o nás starali, se to nesmí zapomenout.“⁵⁰ Protože je převážná část tehdejších dětí dnes rodiči, dokáží dnes na jednu stranu lépe porozumět rozhodnutí svých rodičů, na druhou stranu čelí novým výzvám, jak o válce se svými dětmi mluvit. Táňa Novotná Golubičová je přesvědčena, že se generace jejich dětí nemůže do jejich vzpomínek vžít (má chlapce, kteří mají 12 a 10 let): „Oni si to nemůžou představit. Je to pro ně tak vzdálené, jako bylo nám daleko, když nám vyprávěli o druhé světové válce. Myslím, že je to ale dobře.“⁵¹

ZÁVĚR

Česká menšina v Chorvatsku je považována za jednu z nejlépe organizovaných krajanských komunit na světě. Tento smysl pro organizaci se projevil i při pobytu dětských uprchlíků z Chorvatska na území České republiky na počátku devadesátých let 20. století. Představitel Svazu Čechů ve spolupráci s českou vládou zorganizovali nejen samotný přesun dětí z válečné oblasti do bezpečí, ale také jejich pobyt, který se z původně plánovaných čtrnácti dní na začátku podzimu 1991 protáhl v podstatě do

⁴⁹ Rozhovor s Ivanem Šolcem, 16. 8. 2023.

⁵⁰ Rozhovor s Jasmínkou Brkičovou Strejčkovou, 17. 8. 2023.

⁵¹ Rozhovor s Táňou Novotnou Golubičovou, 14. 8. 2023.

konce ledna 1992. Přestože již samotný odsun dětí z válečné zóny byl pro krajany důležitým okamžikem, neméně zásadní bylo právě zvládnutí průběhu celého pobytu ve všech zařízeních, do nichž byli váleční uprchlíci umístěni. Díky přítomnosti (nejen) krajanských učitelů z Chorvatska, kteří děti doprovázeli, mohla být zorganizována výuka dětí a ukončena řádným vysvědčením, děti tudíž nemusely ročník opakovat. Organizace výuky však nebyla jedinou činností, kterou museli učitelé z Chorvatska zvládnout. Vzhledem k nepřítomnosti rodičů totiž měli děti na zodpovědnost čtyřicet hodin denně, sedm dní v týdnu, čímž na ně byla položena obrovská zátěž. Nešlo přitom jen o dohlížení na dodržování hygieny, plnění úkolů či pořádek v pokojích, důležitá byla i jejich role z hlediska citového. Během pobytu v exilu dětem nahrazovali rodiče i kamarády. Navzdory pozitivnímu hodnocení celé evakuace je ve vzpomínkách učitelů znát, že se jednalo o období náročné na jejich fyzické i psychické zdraví. Tíha tehdejších rozhodnutí, ale na druhou stranu i hrdost, plynoucí z toho, co dokázali, je doprovází podnes.

Neméně náročný, především po stránce emoční, byl celý pobyt také pro děti všech věkových kategorií, které byly odloučeny od svých rodičů a svého domova, aniž by měly přístup k aktuálním informacím. Nicméně ve všech ubytovnách měli uprchlíci možnost pravidelného spojení s domovem. Na návštěvu za dětmi jezdili (s přicházejícími vánočními svátky stále častěji) rodiče nebo příbuzní. Jejich návštěvy ovšem vyvolávaly protichůdné reakce i těžké situace. Všechna zařízení přijímala řadu donací, které umožňovaly nejen zpestření všedních dní, ale také např. nakoupení dáreků k Vánocům, nemohly však dětem nahradit oslavu vánočních svátků s jejich nejbližšími. Navzdory těmto snahám a tomu, že děti byly uchráněny bezprostředních válečných hrůz, dennodenní strach o životy svých nejbližších prožívaly intenzivně i v objektivně bezpečném prostředí.

V naší studii jsme popsali život dětí – uprchlíků z válečného Chorvatska v českém exilu, organizaci výuky i mimoškolních činností, a to na základě dobových pramenů a vzpomínek učitelů i dnes již dospělých dětí. Ačkoliv byly podmínky v pobytových zařízeních různé, z čehož plynuly rozdíly v organizaci školní výuky i volnočasových aktivit, ve všech případech je

patrný značný zájem učitelů o děti, doprovázený usilovnou snahou vyplnit jim veškerý volný čas všemožnými aktivitami, jen aby nemyslely na válku. Děti se z Čech vrátily koncem ledna roku 1992, když krizový štáb města Daruvar dal povolení k návratu. Školní rok v jejich škole v Chorvatsku pak pro tyto děti začal 3. února 1992.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

Archivní prameny

Archiv Svazu Čechů, fond Kancelář Svazu Čechů 1991, 1/2, kart. A 22/2, I 201, 28, čj. 203/91, 1991.

Archiv Svazu Čechů, fond Kancelář Svazu Čechů 1991, 1/2, kart. A 22/2, I 201, 28, čj. 210/91, 214/91, 216/91, 222/91, 231/91, 1991.

DANĚK, Slávek: Pobyt dětí z Daruvaru a okolí v Seči 14. září 1991 – 23. 1. 1992. Nepublikovaný deník uložený In: *Archiv České základní školy J. A. Komenského* (nekatalogizováno).

VODVÁRKOVÁ, Anna: Pobyt dětí, učitelů, vychovatelů a maminek s dětmi v Jánských Koupelech od 21. září 1991 do 27. ledna 1992 roku. Nepublikovaný deník uložený In: *Archiv České základní školy J. A. Komenského* (nekatalogizováno).

ŠTRUMLOVÁ TUČKOVÁ, Anna Marie: Vzpomínka na Jánské Koupele, na válku, na moji vesnici Pémii před válkou a po válce. 2024. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Tištěné prameny

BOK, Oldřich: Stráž pod Ralskem. *Jednota*, 19. 10. 1991, s. 17.

Bude-li třeba jako dosud a ještě lépe. *Jednota*, 14. 12. 1991, s. 15.

Do Československa odjela i druhá skupina dětí z Daruvarska. *Jednota*, 30. 9. 1991, s. 12–13.

Druhou domovinu nemáme. *Jednota*, 21. 12. 1991, s. 9.

FARKAŠOVÁ, Ivanka: Chybí nám jen domov. *Jednota*, 21. 12. 1991, s. 12–13.

JANOTOVÁ, Lenka (ed.): *Listy svědectví a díků*. Daruvar 1992.

Jen ať se nám šťastně vrátí. *Jednota*, 28. 9. 1991, s. 11.

LACINOVÁ, Lydie: V bezpečí v Jánských Koupelech, *Jednota*, 8. 2. 1992, s. 14–15.

Milé mámy, tátové, babičky, dědečkové, tetičky, strýčkové, sousedé, známí. Jánské Koupele, říjen 1991. *Jednota*, 19. 10. 1991, s. 12–13.

MOTYČKA, Miroslav: Děti z Daruvaru soutěžily, *Naše Chrudimsko*, 15.–21. 10. 1991, roč. 1, č. 37.

Páteční deník, 27. 12. 1991, roč. 1, č. 149, s. 2.

PEJÍC, Mato – HNOJČÍK, Tony: Uplynulo dvacet let od odsunu dětí do bezpečí bývalého Československa. Zachraňte naše děti – prosba, která zmobilizovala českou vládu. *Jednota*, 8. 10. 2011, s. 6–7.

Pomoc utečencům z Daruvaru pokračuje. Děti dětem. *Naše Opavsko, týdeník okresu Opava*, 11. října 1991, roč. II., č. 41.

RAISOVÁ, Alena: Aby se nezapomnělo..., *Jednota*, 8. 10. 2011, s. 3.

RESOVÁ, Marie: Předvánoční návštěva rodičů. *Jednota*, 18. 1. 1992, s. 13.

Rodiče navštívili děti v Seči. *Jednota*, 7. 12. 1991, s. 15.

ROUPEČ, Jiří: Chorvatské děti se ve Vranově učí česky. *Jednota*, 9. 11. 1991, s. 12–13.

Ředitel Antun Marjanović promluvil rodičům i žákům do duše. *Jednota*, 7. 12. 1991, s. 15.

STRÁNÍKOVÁ, Libuše: Škola v cizině, *Náš koutek*, číslo 2, říjen 1991/92, ročník 57, s. 3.

Středoškoláci z Daruvarska budou mít úplně vyučování. *Jednota*, 19. 10. 1991, s. 14.

Šťastně jsme přijeli, doufám, že se v Daruvaru nic nestalo. *Jednota*, 23. 9. 1991, s. 13.

TOMEK, Václav: Kronika událostí v krajanském životě. *Český lidový kalendář na přestupný rok 1992*. Daruvar 1991.

Třetí odjezd... Stráž pod Ralskem. *Jednota*, 19. 10. 1991.

Třetí skupina našich dětí odjela do bezpečí míru. *Jednota*, 14. 10. 1991, s. 14.

VARATOVÁ, Mirjana: Je nám dobře. *Jednota*, 21. 12. 1991, s. 15–16.

Vidět, seznámit se, burcovat, pomoci. Delegace české vlády v Chorvatsku. *Jednota*, 7. 9. 1991, s. 4.

Vlast čili domovina. Rozumíte česky? *Náš koutek*, č. 2, říjen 1991/92, roč. 57, s. 6.

Z kroniky, kterou vede pan učitel Daněk, *Jednota* 14. 12. 1991, s. 12–13.

Zpráva z „Ptačího vrchu“. *Jednota*, 9. 11. 1991, s. 12.

Rozhovory

Rozhovor s Vladimírem Bílkem, audiozáznam pořizen 15. 8. 2023. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Rozhovor s Jasmínkou Brkićovou Strejčkovou, audiozáznam pořizen 17. 8. 2023. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Rozhovor s Jiřinou Brkićovou, audiozáznam pořizen 15. 8. 2023. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Rozhovor s Lenkou Lalićovou, roz. Volfovou, audiozáznam pořizen 18. 6. 2021. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Rozhovor s Táňou Novotnou Golubićovou, audiozáznam pořizen 14. 8. 2023. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Rozhovor se Světluškou Prokopićovou, audiozáznam pořizen 16. 8. 2023. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Rozhovor s Romanou Rašetičovou, audiozáznam pořízen 15. 8. 2023. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Rozhovor s Helenou Stránčkovou, audiozáznam pořízen 16. 8. 2016. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Rozhovor s Ivanem Šolcem, audiozáznam pořízen 16. 8. 2023. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Rozhovor s Annou Vodvářkovou, audiozáznam pořízen 19. 4. 2019. Nepublikováno, uloženo v archivu autorů.

Literatura

ANAGNOSTAKI, L. – ZAHARIA, A. (2023). „Children don't think about these things“: Qualitative research on the relationship views and experiences of former unaccompanied refugee children. *Journal of Social and Personal Relationships*, vol. 40, n. 11, p. 3464–3484. doi: 10.1177/02654075231175633.

BARÁTH, Á. (2002). Children's well-being after the War in Kosovo: Survey in 2000. *Croatian medical journal*, vol. 43, n. 2, p. 199–208.

BARTEČEK, I., a kol. (2017). *Po českých stopách na Daruvarsku*. Olomouc: Univerzita Palackého.

EKBLAD, S. (1993). Psychosocial adaptation of children while housed in a Swedish refugee camp: Aftermath of the collapse of Yugoslavia. *Stress medicine*, vol. 9, n. 3, p. 159–166.

EMERSON, R. M. – FRETZ, R. I. – SHAW, L. L. (2011). *Writing Ethnographic Fieldnotes*. 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.

KOČÍ, J. (2019). *Cesta k zachování národní identity chorvatských Čechů na Daruvarsku od počátku 20. století do současnosti*. Disertační práce. Olomouc.

MATSUNAGA, C. – RISTIC, D. – NIREGI, M. (2007). Long-term effects of traumatic experience: Comparison study in the adolescent IDPs in Serbia. *Psychiatria Danubina*, vol. 18, n. 3–4, p. 177–182.

MYERS-BOWMAN, K. S. – WALKER, K. – MYERS-WALLS, J. A. (2005). „Differences between war and peace are big“: Children from Yugoslavia and the United States describe peace and war. *Peace and conflict: Journal of peace psychology*, vol. 11, n. 2, p. 177–198.

NENIČKA, L. (2022). Organizace péče o řecké a makedonské děti v Československu v letech 1948–1952: její specifika a reflexe. *Slovanský přehled*, roč. 108, č. 1, s. 35–65.

PAPAGEORGIU, V., et al. (2000). War trauma and psychopathology in Bosnian refugee children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, vol. 9, n. 2, p. 84–90. doi: 10.1007/s007870050002.

PAVLÁSEK, M. (2018). „Češi si vždy vybrali správnou stranu“: rodinné generační vzpomínání krajanů v Chorvatsku a státní politika paměti. *Národopisný věstník=Bulletin d'ethnographie*, 2018, roč. 77, č. 2, s. 29–52.

PREISSOVÁ KREJČÍ, A. – KOČÍ, J. (2020). Příběh 1340 dětí evakuovaných do České republiky za války v Chorvatsku (1991–1995). *Slovanský přehled*, roč. 106, č. 2, s. 281–307.

PREISSOVÁ KREJČÍ, A. – KOČÍ, J. (2022). Válka v Chorvatsku očima dětí. Kvalitativní analýza dětského časopisu *Náš koutek* z let 1991–1993. *Slovanský přehled*, roč. 108, č. 2, s. 251–273.

PREISSOVÁ KREJČÍ, A. – STANJA BRDAR, J. – KOČÍ, J. (2020). *Česství v nás: České školství a jeho vliv na zachování české národní identity v Chorvatsku*. Praha: Nadace Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových.

RYCHLÍK, J. – PERENČEVIĆ, M. (2007). *Dějiny Chorvatska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

TŮMA, J. (2015). Češi pohledem cizince. In: JAKOUBEK, Marek, a kol. *Krajané: hledání nových perspektiv*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, s. 131–157.

SUMMARY & KEYWORDS

School during war without war: Organization of school education and extracurricular activities for child war refugees from Croatia in the territory of the Czech Republic

The article, based on primary sources and narrators' recollections, explores the lives of temporary refugees in exile in Czechoslovakia, who were rescued during the civil war in Yugoslavia in the early 1990s. In September and October 1991, a total of 1500 children were transported from western Slavonia to the then Czech and Slovak Federative Republic to escape the horrors of war. Of these, 1321 children were transported by organized means, while others joined the mass-evacuated groups in the territory of Bohemia and Moravia. The children, predominantly from the Czech minority in Croatia, were accommodated in seven recreational facilities, where they were cared for by teachers from Croatia as well as Czech, especially medical, personnel. Using historical methods and a qualitative approach to data analysis in the social sciences, we will explore the organization of education, leisure activities for the children, provision of healthcare, and opportunities for communication with their homeland.

► refugees, school, children, exile, home, war

Studie na základě pramenné materie a vzpomínek narátorů přibližuje život dočasných uprchlíků v exilu v Československu, kteří byli zachráněni v čase občanské války v Jugoslávii v první polovině devadesátých let dvacátého století. V průběhu září a října 1991 bylo ze západní Slavonie do tehdejší České a Slovenské Federativní Republiky před hrůzami války převezeno úhrnem 1500 dětí, z toho 1321 dětí jelo organizovanou přepravou, ostatní se k hromadně evakuovaným skupinám přidaly na území Čech a Moravy. Děti, mezi nimiž převažovaly děti z řad české menšiny v Chorvatsku, byly umístěny v sedmi rekreačních zařízeních, kde se o ně starali učitelé z Chorvatska i český, zvláště zdravotnický, personál. Na základě metod historických a kvalitativního přístupu užívaného k analýze dat v sociálních vědách, přiblížíme organizaci vyučování, volnočasové aktivity dětí, zajištění zdravotní péče o ně i možnosti spojení s domovem.

► uprchlíci, škola, děti, exil, domov, válka